

บทที่ 7

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาในต่างประเทศ

ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส แคนาดา สวีเดน เยอรมัน หรือประเทศในแถบเอเชียหลายประเทศ ต่างเห็นความสำคัญของวิทยุไม่แพ้โทรทัศน์ ความมุ่งหมายของการใช้วิทยุกระจายเสียง แบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน เป็นการให้การศึกษากับคนทุกวัยเพื่อส่งเสริมความรู้ในด้านข่าวสาร เหตุการณ์ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การแนะนำอาชีพ ตลอดจนความรู้รอบตัวทุกชนิด
2. วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาโดยตรง เป็นการส่งรายการต่าง ๆ เป็นบทเรียนไปถึงผู้เรียน

ในสหรัฐอเมริกากิจการวิทยุกระจายเสียงมีสถานีวิทยุมากมายหลายเจ้าของ เช่น เป็นองค์การค้าของเอกชน ของมหาวิทยาลัย ขององค์การการศึกษาท้องถิ่น เป็นต้น มีคณะกรรมการควบคุมการติดต่อสื่อสารที่เรียกว่า FCC (Federal Communications Commission) ทำการควบคุมการติดต่อสื่อสารทางวิทยุ โทรศัพท์ โทรเลขและโทรทัศน์ โดยมีอำนาจในการออกใบอนุญาต และถอดถอนใบอนุญาตของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ได้ ในสหรัฐใช้วิทยุส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ในถิ่นไกลจากเมืองตามชนบทต่าง ๆ โดยมุ่งหมายที่จะปูพื้นฐานการศึกษาระดับผู้ใหญ่เพื่อที่จะได้มีโอกาสศึกษาในระดับวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ในสหรัฐนั้นผู้ดำเนินการวิทยุศึกษาผู้ใหญ่ส่วนมากมักจะเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐแต่ละรัฐ นอกจากนี้ก็มีหน่วยงานรัฐบาลดำเนินงานนี้ด้วย วิทยุศึกษาขององค์การนักศึกษาผู้ใหญ่ ที่มีชื่อเสียงมากในสหรัฐ คือ โรงเรียนทางอากาศภาค FM ชื่อ New York States Empire FM. School of the Air ส่งกระจายเสียงถ่ายทอดถึง 12 สถานี ส่วนวิทยุโรงเรียนตามโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกานั้นมักจะมีศูนย์อยู่ ณ เมืองใดเมืองหนึ่ง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางของการศึกษาได้ ซึ่งจะส่งกระจายเสียงไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ยังมีการผลิตรายการสำหรับนักเรียนพิการ

เด็กพิการที่อยู่บ้านจะได้รับเครื่องวิทยุ เอฟ-เอ็ม หนังสือเรียน สมุดทำการบ้าน แผนที่และอุปกรณ์การเรียนอื่น ๆ มีการส่งคำถามให้นักเรียนและมีการทดสอบความรู้เสมอ วิชาที่สอนมีภาษาอังกฤษ สังคมวิทยา และวิชาวิทยาศาสตร์ จากสถิติในปี พ.ศ. 2517 (ค.ศ. 1974) สหรัฐมีสถานีวิทยุ เอ.เอ็ม. เพื่อการค้าประมาณ 4,400 สถานี สถานี เอฟ.เอ็ม. ประมาณ 2,500 สถานี สถานีวิทยุเพื่อการศึกษาซึ่งส่วนมากเป็นระบบ เอฟ.เอ็ม. มีประมาณ 670 สถานี รวมสถานีวิทยุทั้งหมดประมาณ 7,600 สถานี

ในประเทศอังกฤษ ได้มีการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา โดยรัฐบาลมอบอภิสิทธิ์บริการกระจายเสียงในประเทศแก่องค์การ B.B.C. (The British Broadcasting Corporation) เพียงองค์การเดียวเท่านั้น องค์การนี้ดำเนินการภายใต้การควบคุมของ พ.ร.บ. หรือกฎบัตรที่รัฐบาลกำหนดขึ้นโดยเฉพาะ นอกจากนี้สถานีวิทยุ B.B.C. ยังจัดรายการทางการศึกษาเพื่อบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดด้วย ซึ่งเป็นจำนวนหนึ่งในสี่ของรายการทั้งหมด (มหาวิทยาลัยเปิดจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมให้ตามสัญญาแต่ละปี) รายการวิทยุรายการหนึ่ง ๆ ใช้เวลาสอนประมาณ 20 นาที

ในประเทศฝรั่งเศส นั้น รัฐเป็นผู้จัดโดยมอบให้สำนักงานวิทยุและโทรทัศน์ โรงเรียนดำเนินงาน โดยจัดรายการสำหรับผู้ฟัง 4 ประเภท คือ

1. รายการส่งเข้าห้องเรียนสำหรับนักเรียนและนักศึกษาที่กำลังเรียนในห้องเรียน เป็นรายการสอนวิชาในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยโดยตรง
2. รายการสำหรับนักเรียนฟังขณะไม่ได้อยู่ในห้องเรียน หรือปิดภาคเรียนเป็นรายการที่เกี่ยวกับวิชาที่สอนในห้องเรียนและการบ้านที่ครูให้ทำ ครูประจำชั้นอาจแนะนำให้นักเรียนคอยฟังรายการที่บ้าน แล้วนำมาอภิปรายในชั้นในวันรุ่งขึ้น หรือตอนปิดเทอมก็ได้
3. รายการสำหรับผู้ใหญ่ มีทั้งรายการประเภทฝึกฝนอาชีพ และเพิ่มพูนความรู้ เช่น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทบทวนความรู้เก่า ๆ ที่ได้เรียนมาแล้วในโรงเรียนเพื่อกันลืม สอนเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน และปัญหาชีวิตประจำวันต่าง ๆ
4. รายการสำหรับครู เพื่อขยายขอบเขตความรู้ของครู นอกเหนือไปจากการอ่านหนังสือหรือตำรา นอกจากนี้ก็ส่งเสริมความรู้ในด้านวิธีการสอน ปรัชญาการศึกษา การใช้ อุปกรณ์การสอน เป็นต้น

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาในต่างประเทศ

การจัดทำรายการต่าง ๆ เหล่านี้ผู้เขียนบทได้แก่ ครูที่ได้รับการอบรมในด้านการเขียนบทมาเป็นอย่างดี รายการวิทยุส่วนมากมักจะบันทึกเป็นเทปไว้ล่วงหน้าก่อนออกรายการเสมอ

Radio Vision ฝรั่งเศสยังมีการสอนทางวิทยุอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า Radio Vision เป็นการสอนทางวิทยุอย่างเดียวกับวิทยุโรงเรียน แต่ทางโรงเรียนจะมีสไลด์หรือฟิล์มสตริปฉายประกอบให้นักเรียนได้เห็นภาพต่าง ๆ ที่นักเรียนฟังทางวิทยุด้วย บทเรียนแต่ละบทออกอากาศไปเข้าห้องเรียน ส่วนอุปกรณ์ซึ่งเป็นภาพ คือ สไลด์หรือฟิล์มสตริป ทางโรงเรียนต้องซื้อเก็บไว้เป็นชุด ๆ แล้วนำออกมาใช้ประกอบบทเรียนวิทยุในเรื่องนั้น ๆ การออกอากาศเมื่อใดนั้น ทาง R.T.S. จะพิมพ์ตารางออกอากาศส่งไปตามโรงเรียนล่วงหน้า

ในประเทศรัสเซียนั้นถือได้ว่าเป็นประเทศที่ใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์หรือวิทยุ สำหรับด้านวิทยุนั้นถือเป็นเรื่องมือทางด้านการศึกษาที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นในระดับรัฐบาลหรือส่วนของท้องถิ่น รายการวิทยุของรัสเซียจัดโปรแกรมวิทยุทางการศึกษาแก่เยาวชนของชาติตั้งแต่ระดับเด็กเล็ก ๆ เด็กวัยรุ่น (มัธยม) และระดับอุดมศึกษา ลักษณะของรายการมีทั้งในรูปของการสัมภาษณ์ การสนทนา การแนะนำ การแสดงหรือละคร ข่าจากโรงเรียน และข่าวของเยาวชนในต่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตามรูปแบบของสื่อการสอนไม่ว่าวิทยุหรือโทรทัศน์จะได้รับการควบคุมจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาล

ในออสเตรเลีย ได้นำเอาวิทยุกระจายเสียงไปใช้ในการศึกษา โดยสถานีวิทยุ ABC ทำหน้าที่ส่งกระจายเสียงรายการวิทยุออกอากาศ นับเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาของประเทศในด้านประสบปัญหามีนักศึกษาจำนวนมากแต่ขาดแคลนครู นอกจากนี้ออสเตรเลียยังร่วมมือกันกับประเทศนิวซีแลนด์เป็นการใช้วิทยุเป็นสื่อกลางในการศึกษาผู้ใหญ่โดยดำเนินงานมาเป็นเวลานานโดยการจัดตั้ง “สถาบันเทคนิคทางไปรษณีย์ แห่งนิวซีแลนด์” ณ กรุงเวลลิงตันสำหรับนักศึกษากว่า 13,000 คน และมหาวิทยาลัยทางวิทยุ (Radio University) ของมหาวิทยาลัยแห่งนิวเซาท์เวลส์ ที่เมืองซิดนีย์ โดยการสอนทางระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ประเทศออสเตรเลียยังให้ทุนการศึกษากับครูอาจารย์ในบางประเภท เช่น ประเทศไทยภายใต้ทุนโคลัมโบ ไปศึกษาและดูงานทางด้านการเรียนการสอนทางวิทยุกระจายเสียงสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย

ในประเทศญี่ปุ่นมีปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนในระดับสูง ๆ เพราะส่วนมากทำงานและ

ต้องการศึกษาในชั้นสูงเพื่อยกระดับความรู้และโอกาสในการทำงานที่ดี ๆ สถานีวิทยุกระจายเสียง NHK ได้เริ่มรายการการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงและได้ขยายงานทางด้านนี้ออกไปเป็นโครงการระดับชาติ

วิทยุเพื่อการศึกษา (Educational Radio) ในประเทศไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องประเภทของวิทยุทางด้านให้ความรู้แก่ผู้ฟังนั้นมีด้วยกัน 2 ประเภทคือ รายการวิทยุศึกษา (Educational Radio) ที่มุ่งเผยแพร่ความรู้ที่จะช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตได้เป็นสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ และรายการวิทยุโรงเรียน (School Broadcast) ที่มุ่งให้ความรู้ในหลักสูตรแก่ผู้เรียนในชั้นเรียน สำหรับรายการวิทยุการศึกษาของประเทศไทยนั้น สถานีวิทยุทุกสถานีต่างก็พยายามผลิตรายการต่าง ๆ ทั้งด้านข่าวสาร ให้ความบันเทิง และความรู้ทั่วไปแก่ผู้ฟังอันเป็นนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีสถานบันทางการศึกษาอีก 3 แห่งในปัจจุบัน (พ.ศ. 2523) คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ผลิตรายการวิทยุทางการศึกษาโดยตรง เพื่อสอนกระบวนวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรเพื่อเสริมบททบทวนบทเรียน

รายการวิทยุเพื่อการศึกษา (Educational Radio) นั้น รัฐบาลมีนโยบายให้สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกแห่งพยายามผลิตรายการทางการศึกษาก่อประชาชน โดยให้หลักและขอบข่ายในการผลิตรายการการศึกษาทั่วไปว่า ควรมีความมุ่งหมายเพื่อ

1. ชักนำให้ผู้ฟังตื่นตัวที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ ที่จะทำให้สามารถทำงานได้ดีขึ้น การงานเจริญขึ้นช่วยให้ส่วนรวมดีขึ้น
2. ส่งเสริมให้รู้จักคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น วัฒนธรรมจารีตประเพณี ที่ควรรักษาไว้
3. ส่งเสริมคุณธรรม ศีลธรรม และความรู้ที่จำเป็นแก่การดำเนินชีวิตส่วนตัว และส่วนรวมโดยเฉพาะ ให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบและให้รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. โน้มนำชักจูงให้ผู้ฟังตื่นตัวเอาใจใส่ในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวม
5. ปลุกฝังให้รู้จักคิดหลาย ๆ ด้านด้วยเหตุผลไม่เชื่อง่าย มองการณ์ไกล และไม่มองเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยอารมณ์

6. ส่งเสริมให้มีรสนิยมที่ดี ในการอ่านหนังสือ ฟังดนตรี ดุศิลปะกรรม ศิลปวัตถุ การแสดง และอื่น ๆ

7. ให้ความรู้โดยตรงด้วยลักษณะรายการที่เหมาะสมกับเรื่องนั้น

8. ส่งเสริมให้รักชาติ

9. สนับสนุนโครงการส่งเสริมหรือการพัฒนาประเทศ

ในด้านความรู้ที่จะใช้วิทยุกระจายเสียงเผยแพร่การศึกษานอกสถาบันการศึกษา (วิทยุเพื่อการศึกษา) นั้น แผนวิทยุกระจายเสียง (และวิทยุโทรทัศน์) เพื่อการศึกษา ตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2513 ได้วางหลักการให้สถานีวิทยุกระจายเสียงใช้ปฏิบัติเพื่อผลิตรายการความรู้ทั่วไปดังนี้คือ :

1. ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ
2. ความรู้วิชาสามัญ สำหรับผู้ไม่มีโอกาสเรียนในสถาบันการศึกษา
3. ความรู้ที่ควรทราบหรือจำเป็นต้องทราบเพื่อสามารถปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ กฎหมายหรือระเบียบวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของบ้านเมือง
4. ความรู้ที่ควรทราบเพื่อก่อให้เกิดความพร้อมใจกันและสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม
5. ความรู้ที่ช่วยให้สามารถวินิจฉัยตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวมได้ถูกต้อง
6. ความรู้และคุณธรรมที่จะช่วยให้ดำเนินถึงส่วนรวมในปัจจุบัน และความสุขความเจริญของคนรุ่นต่อไป
7. คุณธรรมและความรู้ที่ช่วยให้มนุษย์ธรรมกับความ นิยมทางวัตถุสมดุลกัน
8. ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ประโยชน์ การป้องกันและการทำนุบำรุงรักษา
9. ความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี
10. ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ในระดับที่คนทั่วไปควรรู้
11. ความรู้เรื่องสุขศึกษา โภชนาการ และสุขภาพจิต
12. ความรู้เรื่องศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ ที่ช่วยให้บุคคลภายนอกหาความเพลิดเพลิน โดยสมควรแก่อัตภาพและไม่เป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม

จากข้อขบขำของความมุ่งหมายที่ควรปฏิบัติในการผลิตรายการวิทยุเพื่อการศึกษา และลักษณะหรือรูปแบบของรายการที่ควรผลิต เพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ประชาชนที่กล่าวมาแล้ว เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้สถานีวิทยุกระจายเสียงซึ่งมีอยู่ประมาณกว่า 200 สถานีถือปฏิบัติ แต่จะได้ผลตามเจตนารมณ์หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับตัวประกอบหลายอย่าง เป็นต้นว่า นโยบายของสถานีจะต้องกำหนดให้แจ่มชัด ต้องมีการควบคุมรายการโดยไม่ปล่อยให้เอกชนซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์รายการจัดตามความพอใจของตนโดยลำพังจนทำให้รายการขาดคุณค่า จะต้องมีการปรับปรุงวิธีจัดรายการ ปรับปรุงบทเรียน การจัดสรรงบประมาณ งานผลิต ตลอดจนมีการประเมินผลรายการเพื่อให้รายการมีคุณภาพและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นด้วย

วิทยุเพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นมาชื่อ “สถานีวิทยุศึกษา” เมื่อปี 2497 โดยมีความมุ่งหมายของการจัดตั้งสถานีเพื่อให้การศึกษาด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน เช่น ข่าวสารความรู้ทั่วไป ด้านศิลปวัฒนธรรม ระเบียบประเพณี ศาสนา จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน สังคมวิทยา ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และอื่น ๆ เดิมออกอากาศตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 18.00 น. - 21.00 น. และวันเสาร์อาทิตย์ ระหว่าง 16.00 น. - 19.00 น. ต่อมาได้มีการปรับปรุงรายการเป็นออกอากาศวันจันทร์ถึงศุกร์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ภาคคือ **ภาคบ่าย** ออกอากาศเวลา 15.00 น. - 16.05 น. เป็นรายการทั่วไป **ภาควัฒนธรรม** ออกอากาศระหว่างเวลา 16.30 น. - 18.00 น. เป็นรายการดนตรีไทยสลับข่าวสาร ความรู้ และวัฒนธรรมไทย ภาคสุดท้าย คือ **ภาคค่ำ** ออกอากาศ เวลา 18.00 น. - 22.00 น. ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2523) ออกอากาศตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ มีรายการติดต่อกันตั้งแต่เวลา 15.00 น. - 22.00 น. ออกอากาศระบบ เอ.เอ็ม. 1197 กิโลเฮิรตซ์ และระบบ เอฟ.เอ็ม. 92 เมกกะเฮิรตซ์ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการผลิตรายการคือ ศูนย์เทคโนโลยีกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ส่วนการจัดรายการแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. **ประเภทข่าว** มีรายการข่าวและอธิบายประกอบข่าว ข่าวการศึกษา สรุปข่าวการศึกษาในรอบสัปดาห์ ความเคลื่อนไหวทางการศึกษา ข่าวโลกในรอบสัปดาห์ เหตุการณ์ปัจจุบัน ฯลฯ

2. **ประเภทความรู้** มีรายการเพื่อนครู วิทยุวิทยา วิชาชุดครู ป.ม. กศ.บ. แนะนำแนวการศึกษา ธรรมชาติประดัดใจ การบรรยาย อภิปราย ศึกษาสันทนา รายการสอนภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาเยอรมัน เป็นต้น

3. **ประเภทดนตรี** มีรายการแนะนำเครื่องดนตรีไทย ศัพทสังคีต อภิปรายดนตรีไทย แนะนำเพลงไทยเดิมและเพลงสากล ดนตรีของโรงเรียน นาฏศิลป์ไทย และเพลินเพลงไทย เป็นต้น